ناوازەیی جیهانگیری و ئاینی تەکنەلۆژیا.. و. لە عەرەبیەوە: یاسین لەتیف

مارکس (١٨١٨-١٨٨٣) دەڵێت:

نامۆبوون کاتێک ڕوودەدات کرێکار کۆنترۆڵی کارەکەی و بەرهەمەکەی و جەوهەری کۆمەڵایەتی خۆی لەدەست دەدات.

ئەمڕۆ لە ئابووری دیجیتاڵیدا ئەم نامۆبوونە بە شێوەیەکی ڕیشەیی دووبارە دەبێتەوە . لە سەدەی بیست و یەکدا بێگومان تەکنەلۆژیا ئەرکی خۆی وەک ئامرازێک تێدەپەڕێنێت و دەبێتە سیستەمێکی بیروباوەڕی جیهانی و مێشکمان دەبێتە مەعبەدو پەرستگای ئاینی تەکنەلۆژیا کە بە شاشەکانەوە بەستراوەنەتەوە ، ڕێوڕەسمی پەرستش لە چەندین کاتژمێری دیجیتاڵی پێکدێت ، عەقیدەی ئەو باوەڕەکە بە پێشکەوتنی بێکۆتایی و تاکایەتی و تەکنەلۆژیای نزیک . خودا بەڵێنی زیرەکیی باڵاتری پێداوین کە هەموو زانستێکی مرۆڤ لەخۆ بگرێت و کێشەکانمان بە چارەسەر بکات. بەڵام
خودا نوێکە بە کۆد و داتا ساختە کراوە و پشت بە زانست دەبەستێت . تەکنەلۆجیا نەهاتووە بە جێگرەوەی ئایین، هەروەها پێویستیش نییە ئەو کارە بکات ، بەڵام ئەو فەزا سۆزداری و ڕەمزیانەی کۆنترۆڵ کردووە کە پێشتر شتە پیرۆزەکان بەڕێوەیان دەبرد . هەر لە گەڕان بەدوای یەکڕیزییەوە تا بەڵێنی لێبوردن، ئایینی تەکنیکی وەڵامی پێداویستییە سەرەتاییەکانی مرۆڤ دەداتەوە: ئارەزووی پەیوەندی، ترس لە مردن و تینوێتی . نامۆبوون هەمیشە هێزێکی بزوێنەری ئایینداری بووە و ئاینی تەکنەلۆژیاش بەرهەمی سەردەمێکە کە ئەم دیاردەیە گەورەتر دەکات . ئەم ئاینە تەنها لە گەڵ ئاینە نەریتەکان و تێکەڵاوو هاوبەشەکان ناژێت ، بەڵکو دەبێتە تەواوکەری ئەوان و تەنانەت لەگەڵیاندا هاوژیانیش دەبێت . لە زۆر ڕووەوە لە ئاینێکی کۆن دەچێت بەڵام جل و بەرگی ئایندەیی لەبەردایە.
نامۆبوون لای مارکس کاتێک ڕوودەدات کە کرێکار کۆنترۆڵی کارەکەی و بەرهەمەکەی و جەوهەری کۆمەڵایەتی خۆی لەدەست بدات. ئەمڕۆ لە ئابووریی دیجیتاڵیدا ئەم نامۆبوونە بە شێوەیەکی ڕیشەیی دووبارە دەبێتەوە .

نامۆبوونی داتاکان ڕاستیەکی واقیعیە: بەکارھێنەران بەھای (زیادە بایی) دروست دەکەن لە ڕێگەی چالاکیەکانیانەوە لەسەر پلاتفۆرمەکانی وەک (لایک، گەڕان و ناوەڕۆک) . بەڵام ئەم بەھایە لەلایەن کۆمپانیاکانی وەک گۆگڵ یان مێتا دەستی بەسەردا دەگیرێت و دەگۆڕێت بۆ سەرمایە. پەیوەندییە مرۆییەکان تادێت بە شێوەیەکی زۆر پشت بە ئەلگۆریتمەکان دەبەستن . ئینستاگرام و تیندەر ئینتیما و پەیوەندی سۆزداری دەگۆڕن بۆ کاڵا ، پەیوەندییە مرۆییەکانیش دەکەنە تەنھا کارلێکی بەرنامە بۆ داڕێژراو . سەربەخۆیی لە سیستەمی ناڕووندا کەم دەبێتەوە و دواجار ئەلگۆریتمەکان ھەڵبژاردنەکانمان دیاری دەکەن، ھەر لەو شتانەی کە بەکاریدەھێنین تا ئەو کەسانەی کە پەیوەندیان پێوە دەکەین، دەمانکاتە پاشکۆو پەیوەندیەکانی ئامێری دیجیتاڵی . کەواتە ئێمە پرۆلیتاریای دیجیتاڵین، پەیوەندیمان بە بەرھەمی کاری مەجازیمانەوە پچڕاوە و بەدوای شتێکدا دەگەڕێین کە باوەڕمان پێی ھەبێت تا بتوانین بەردەوام بین لە بووندا . ئاینی تەکنەلۆژیای ئەم ئیستغلالکردنە لە ڕێگەی ڕیوایەتی "داھێنان"، "نوێبوونەوە"، "شۆڕش" و "داھێنانەوە" پیرۆز دەکات کە دەرھێنانی بەھای مەعریفی و سۆزداری زیادە دەشارێتەوە، لە دۆخێکی بەردەوامی چاوەڕوانیدا دەمانھێڵێتەوە بەڵێنی داھاتوویو□کی پڕ لە شتی باشمان پ□ دەدات. ئەم ئاینە بە تەواوی لەگەڵ پێداویستیەکانماندا دەگونجێت، چونکە ئیمان و ھیوا دەچ□ن□□ت بەو شتانەی کە لە داھاتوودا دێت. وەک ئەوەی ئەوە بەس نەبێت، ئەوە تاکە ئاینە کە ڕەزامەندی دەستبەجێ پێشکەش دەکات بە پێچەوانەی ئەوانی ترەوە.

ڕەزامەندی خێرا بریتیە لە پەیوەندیکردن بە ھەموو شتێکەوە کە لە ئینتەرنێتدا ھەیە ، وەکو ئەوە وایە کە کەنیسەی کاسۆلیکی ھێرۆینی مقد□س ڕۆژانە بە شێوەیەکی نھێنی دابەش بکات. لە کاتێکدا ئینجیلیەکان کۆپی کتێبی پیرۆزیان لە ژێر باوەشدا ھەڵدەگرن، شوێنکەوتوانی ئایینی تەکنەلۆژی مۆبایلەکانیان بە دەستەوە ھەڵدەگرن . قوربانگایەکی گەورەی گەورە و ئاوێنەیەکی نەرگسی بۆ ڕازیکردنی خێرا ، ھەروەک چۆن ئینجیلیەکان بەردەوام چاویان لە کتێبی پیرۆزە بۆ ڕێنمایی، کەسانی خاوەن ئایینی تەکنەلۆژیا سیستەمی جیھانی دیاریکردنی پێگەیشتنیان (GPS) یان ھەیە . جگە لەوەش پێغەمبەری خۆیان ھەیە کە پێشبینی ھاتنی مەسیحی تەکنەلۆژی نوێ دەکەن کە پێدەچێت حەتمی بێت.

ھاتنی زیرەکی دەستکردی خۆئاگا ئامادی□ بۆ ئەوەی ببێتە ساتێک لە وەحی خودایی ،ئەو ساتەی کە تاکایەتی تێدەپەڕێنین و دەچینە ناو جیھانێکی ترەوە کە لە مەجازی و دیجیتاڵ تێدەپەڕێت. جگە لەوەش پەیوەندی دیجیتاڵی ئەزموونی بەکۆمەڵ دروست دەکات کە ھەستی یەکێتی

و تێپەڕاندن دەوروژێنێت هاوشێوەی ئەوانەی پێشتر پەیوەست بوون بە ئاینەوە . ئینتەرنێت پیروز دەبێت و پەیوەندیکردن پێیەوە بەهەشتە، پچڕانی پەیوەندی لێی دۆزەخە. نەمانی لە تۆڕەکە مانای بوونی نەبووە لە بەرامبەر جیهانی دیجیتاڵیدا ، بەڵام ئەم تێڕوانینەی یەکگرتوویی تا ڕادەیەک وەهمییە .

بەڵقی ئەلگۆریتمەکان کار بە پارچە پارچە کردنی واقیع دەکەن، بەڵام گەڕانەوەی دەستەواژەی “هەموان لە پەیوەندیداین” تامەزرۆیی مرۆڤ بە سەر بە شتێکی مانادار تەر دەکات، هەروەک چۆن لە ئاینەکانی وەک بودایی (“بەستنەوەی گشتگیر”) یان مەسیحیەت (“جەستەی مەسیح”) و لە ئیسلامدا…

بە هەمان شێوە بەرکەوتنی بەردەوام بە ڕژێمی زانیاری بەکۆتایی (تێپەڕین لە سۆشیال میدیا، پەخش ، ئاگادارکردنەوە) هەستێکی نوقمبوون بە شتێکی گەورەتر لە خۆمان دروست دەکات. ئەوە خۆشحاڵیەکی دیجیتاڵەی شل و هەکارە بە ئالوودەبوون ، هاوشێوەی ئاینەکی پڕ لە ڕەهبانیەت و بەرز . ئەم زیادەڕەویەی وابەستەبوونە دەروون نەخۆش دەخات. لەوەدا “ژینگەی گرنگیپێدان” هەیە لەو شوێنەی کە بە پەلەیە جەنگەی گرنگ دەگرێتەوە پەیوەستە زوو زانیاریەکانی پەشووت لەبیربچێت بە ئەوەی زانیاریە نوێیەکان ببینیت. دوچاری وەسوەسەی زانیاری دەبینەوەو لەناو ئاژاوەی هاندەرەکاندا گیر دەخۆین و بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و خۆکۆنتڕۆڵکردن لەدەست دەدەین . هەروەها دوچاری وەسوەسەی زانیاری دەبینەوە ، لەناو ئاژاوەی هاندەرەکاندا گیر دەخۆین و بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و خۆکۆنتڕۆڵکردن لەدەست دەدەین . لە لایەکی ترەوە هەموو ئاینەک ئەفسانەی خۆی هەیە. باوەڕ بە پێشکەوتن و تەکنەلۆژیا وەک چارەسەرێکی گشتگیر بە کێشە کۆمەڵایەتیەکان پشتگوێ دەخات.

(گەڕانی کەشوهەوا، نایەکسانی و قەیرانی وجودی) ئاڵۆزی سیستماتیکی ڕزگاریمان لە شێوەی داهێناندا دەفرۆشن بەبێ ئەوەی لێکۆڵینەوەکانی بخەنە ژێر پرسیارەوە. لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا ژان بۆدریار (١٩٢٩-٢٠٠٧) باسی کەمڕەنگایەکی کرد کە تیایدا لاسایکردنەوە (کۆپی بەبێ ئەسڵی) جێگەی واقیعی گرتۆتەوە . ئەمڕۆ ئاینی تەکنیکی گەیشتۆتە قۆناغێکی بەرزتر لەو پرۆسەیە . سۆشیال میدیا واقیعێکی توندڕەو دروست دەکات کە ژیان تیایدا ئازاد دەبێت و خود دەبێتە تەنها مەشهەدێکی دیزاینەر بە چەسپاندنی دەرەکی . “لایک” بریتیە لە نیشانەی بەتاڵ، ڕەوەسمی پەرەستن نەرگسییە. ئەلگۆریتمە نەبینراوەکان وەک خوداوەندە گەڕاوەکان دیاری دەکەن کە چی دەبیستین و بیر لە چی دەکەینەوە و باوەڕمان بە چی هەیە ئەمەش

هێڵی نێوان ئیرادەی ئازاد و بەرنامەسازی کاڵ دەکاتەوە.

سەبارەت بە ژان بەدریار پێیوایە ئاینی تەکنیکی تەنیا نامۆبوون نییە بەڵکو کوشتنی واقیعە. بەم شێوەیە ئەم باوەڕە نوێیە بەرەو نامۆبوونێکی فرە ڕەهەندمان دەبات. لەسەر ئاستی ماددی ئەمە لە ڕووی ئابوورییەوە ئیستغلال کراوین لە ڕێگەی گرتنی داتا و گۆڕینی ئەفسوناوی ، ژیان و تەمەنمان دەقۆزرێتەوە بۆ کاتەکانی شاشەی ژمارەیی (دیجیتاڵی)کە بەهای زیادە بەرهەم دەهێنێت ، لە ڕووی مەعریفییەوە بیروباوەڕی ئاڵۆزی مرۆڤایەتیمان بەرتەسک دەکرێتەوە بە نەخشەی ئەلگۆریتمییەکان ، هەروەها لە بواری هەمادا ئاڵوگۆڕ کردنی ئەزموونی ڕاستەقینەمان بە لاسایکردنەوەی دیجیتاڵی . لە ئەنجامدا دەگەینە دۆخی تەقدیس کردنی تەکنەلۆژیا ، هاوکات ئەمە ئەو ئامرازانە دەپەرستین کە خۆمان دروستی دەکەین و تا ڕادەیەک هێزی ئیلاهیشی پێدەبەخشین ، زیرەکی دەستکرد وەک بتەکانی دوێنێ تادێت ژیانێکی تایبەت بە خۆی لەبەردەم چاوی ئێمەدا بەدەست دەهێنێت.

ئێمە لە سیستەمێکی موقەدەس و گشتگیردا نوقم بوین بۆیە بە ناچاری قفڵی مۆبایلەکانمان دەکەینەوە وەک ئەوەی لە ڕێوڕەسمێکی ڕۆژانەدا بین ، بەردەوام پشکنینیان بۆ دەکەین، لە تویتەکاندا لە تویتەر دان بە تاوانەکانماندا دەنێیین و لە بارگاویکردنەوەی وزەی ڕۆژانەدا داوای لێبوردن دەکەین . بەڵام ئەم عیبادەتە ڕزگارمان ناکات و دەمانخاتە نێو بازنەیەکی بەتاڵی وابەستەو دڵەڕاوکێ ، هەروەها لە دۆخێکی نوقمبووی دیجیتاڵیدا دەمانهێڵێتەوەو ئەستەمە لێی دەربازبین . وەک چۆن نەخۆشێکی شیزۆفرینیا حەبەکانی خۆی لە گیرفانیدا هەڵدەگرێت ، بە هەمان شێشن مروقی مۆدێرنیش خوداکەی خۆی لە گیرفانیدا هەڵدەگرێت ؛ مەبەست لە موبایلەکەیەتی . وەک ئەدگار مۆرین (1921-) نووسیویەتی، “کێشەکە لە تەکنەلۆژیادا نییە، بەڵکو لە تێکەڵکردنیدایە بە ناو سیستەمێکی کوێرو نابینا” سیستەمێک کە قازانجی خێرا لە پێشینەیدایە بە بێ لە بەرچاوگردنی ئەخلاق و بیرکردنەوەی سیستماتیکی و ، هەروەها جیا لە ئاڵۆزی مرۆڤ .

دەبێت ئەو ڕاستییە بزانین جیابوونەوە لە ئاینی تەکنیکی مانای ڕەتکردنەوەی تکنەلۆژیا نییە ، بەڵکو پێناسە کردنەوەیەتی وەکو ئامرازێک تا لە خزمەتی مروقایەتیدا بێت ، نەک وەک جێگرەوەی ئاین . تەنها بەم شێوەیە دەتوانین لە پەرستگای دیجیتاڵی ڕزگارمان بێت و جیهانێکی هاوبەشی ڕاستەقینە بنیاتبنێنەوە.لەکۆتاییدا سەرباری ئەوەش ئەگەر ڕاستگۆ بم، ڕۆژێک پێشتر بۆ ماوەی ٢٤ کاتژمێر بێ ئینتەرنێت بووم. لە ساتێکی نائومێدیدا، بتە شاراوەکەم لە باوەش گرت و نوێژم بۆ خودای ئینتەرنێت کرد و دوای ماوەیەکی کەم گەڕایەوە ، ڕەنگە دوعاکردن بۆی هەندێک سوودی هەبێت. بەڵام لە

کۆتايیدا ئايا ئەمە هەمان لۆژيک نييە کە هەموو ئاينەکان کاری لە سەر دەکەن؟ ..

‏(بە پێنوسی ابو ذر الجبوري – وەرگێڕانی لە يابانیەوە اکد الجبوري – حوارالمتمدن – ٣١ – ٣٠ – ٢٠٢٥)
https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=891623

بـــــانگەشەی هەڵبـــــــژاردن، نائامـــادەيی ڕەهـــای لۆگۆس و ئيتۆس. ئەحمەد ڕەسوڵ

لەم کۆمەڵگـا يەدا، سياسـەت هەروەکچۆن لەمێـژە پيشەيەکـی هەرزان و سـووک بـووە هەتـا سـووکتر و پـووچتر ببێـت، زيـاتر خەڵکـی لێ کۆد□ بێتەوە. *

لە سەردەمی ئەسينای دەوڵەت-شاردا وتاردان لە ئاستێکی مێتافۆڕيی و ڕيتۆريکی بەرزدا لە فەزای گشتييدا، هەم دياردەيەکی باو و گرنگ بـووە هەم نـاو□□کی لۆژيکيـی و عەقڵيـی ئەو وتـارا نە گرنگييەکـی زۆريان پێدراوە. ئەرستۆ لە کتێبەکەيدا لەبارەی ڕيتۆريکەوە لە کتێبی دووەم و چاپتەری دوو تا چاپتەری يانزە، باس لە پێکهاتە و ناو□□کی وتار دەکات.
وتـار سـەرباری ئەوەی کە دەبێـت يەکگرتـووييەکی نـاوەکيی هەبێـت هەروەها دەبێت چێوەيەکی گشتيی و ئامانجداری هەبێت کە تەواوی تەوەرە جياوازەکانی لە خۆ بگرێت و دواجار لە ڕووبەرێکدا هەموان پێکەوە ئاوێتە ببن.
فەيلەسووفی مەزنی ئەسينايی، ئەرستۆ بۆ هەر وتارێک کە ناو□□ک□کی لۆژيکی و عەقڵيی هەبێت و هاوکات توانای ڕازيکردنی جەماوەری هەبێت و سەرکەوتوو بێت، سێ ڕەگەزی سەرەکی دياريدەکات. ئەم سێ ڕەگەزە دەکاتە مەرج و بنەمای سەرەکی هەر وتارێک، کاتێک لە فەزای گشتييدا لەلايەن کەسێکەوە پێشکەشدەکرێت، جا ئەو کەسە، سياسيی بێت يان فەيلەسووف و ڕۆشنبير يان کەسا يەتييەکی کۆمەڵا يەتيی يان سەربازيی بێت هەمان شتە.

یەکەم، ئیتۆس: بریتییە لە ئەو لایەنەی وتار کە پەیوەندیدارە بە کاراکتەری قسەکەرەوە کە ڕاستگۆیی و توانا و دەسەڵاتی قسەکەر لە وتاردا دەبێتە دروستبوونی متمانە لەلای ئامادەبووان. واتا ڕێز و متمانە لەلای گوێگران دروستدەبێت بە قسەکەر بەهۆی ڕاستگۆیی و توانای دەسەڵاتی لە وتاردا و هەروەها ئەو تایبەتمەندییانەی کە لە کەسێتیی قسەکەردا هەیە و بەهۆیانەوە دەناسرێتەوە.
دووەم، لۆگۆس: ئەو لایەنەی وتار دەگرێتەوە کە گرنگی دەدات بە عەقڵ و لۆژیک. واتا ئەو مەبەست و ئامانجەی کە قسەکەر دەیەوێت بیگەیەنێت یان بەدیبهێنێت یان بە قەناعەتپێهێنان و ڕازیکردنی گوێگر و جەماوەر لەپێناویدا پەنا دەباتە بەر بەڵگاندنی لۆژیکیی و ئەرگیومێنت و سەلماندنی عەقڵیی.
سێیەم، پاتۆس: بریتییە لە ئەو بەشەی وتار کە کاریگەریی دادەنێت لەسەر هەست و سۆزیی گوێگر و جەماوەر. واتا قسەکەر هەوڵدەدات لە ڕێگەی وروژاندنی هەست و سۆزی گوێگرەوە، دەروون و ئاوەزی ئاراستە بکات. ئەمەش لایەنە هەڵچونییەکانی وەکو “توڕەیی، ڕق، بەزەیی، ترس و … هتد” دەگرێتەوە.
لێرەوە و لەسەر بنەمای تێگەیشتنی ئەرستۆ بۆ وتاردان لە فەزای گشتییدا بۆ جەماوەر کە هەتا ئێستاش تێگەیشتنێکی بنەماییە، ئەگەر هەڵسەنگاندنێکی خێرا بکەین بۆ وتارەکانی سەرکردە و سەرۆکی حزبەکانی هەرێمی کوردستان لە ماوەی بانگەشەی هەڵبژاردن بۆ پەرلەمانی عێراق، بە تایبەتی دوو حزبە دەسەڵاتدارەکە و کاندیدەکانی چوار لیستی هەرە سەرەکیی ناو ئۆپۆزیسیۆن!. دەگەینە ئەو ڕاستییە و یان لانیکەم ئەو باوەڕەی کە سەرەڕای خاڵیبوونەوەی کایەی سیاسیی و دەسەڵاتدارێتیی لە کوردستان لە مانا ڕاستقینەکانی سیاسەت و ڕۆحی دەزگایی و چاکەی گشتیی و بە سەنتەر کردنی ماف و ئازادییەکانی هاونیشتمانییان، هەروەها بەتاڵییەکی کوشندە لە تێگەیشتن و جیهانبینیی فیکریی و سیاسیی بکەرە سیاسییەکاندا سەرەتا دوو حزبە دەسەڵاتدارەکە و دواتریش حزبە بەناو ئۆپۆزیسیۆنەکان دەبینین و هەستپێدەکەین.
هەڵبەت، بۆ من و هەر کەسێکی دیکە، بە لانیکەمی چاودێریی و خوێندنەوە و تێگەیشتنەوە بۆ پێکهاتەی کایەی سیاسیی و دەزگاکانی دەسەڵاتدارێتیی، لەمێژە ئەوە ڕۆشنە کە ئەو مێنتاڵیتییەی لە تێگەیشتنییدا بۆ دەسەڵاتدارێتیی سیاسیی، دەزگا کارگێڕیی و قەزاییەکان و پێکهاتە و شوناسە فەرهەنگیی و کولتورییەکان لە پشت تەواوی سیستمەکەوە ئامادەیە و ئاڕاستەی دەکات لێرە لە هەرێمی کوردستان، دوور و نزیک هیچ نزیکایەتیی و ئاشنایەتییەکی نییە نەوەکو تەنها لەگەڵ مافی سیاسیی و مەدەنیی، کۆمەڵایەتیی و

کولتورییەکانی هاونیشتمانییان وەکو تاک، ئیندیڤید، یان میدیای ئازاد و سەربەخۆی ڕاستەقینە و ئازادیی ڕادەبڕین یان چاکەی گشتیی و ڕۆحی دەزگایی و یاسایی دامەزراوەکانی دەسەڵاتدارێتیی هەروەکو لە دەوڵەتی سەر بە دنیای مۆدێرن و پێشکەوتوو ئامادەیە، بەڵکو تەنانەت نائاشنایە بە ڕیتۆریکی سەرکردە سیاسییەکانی دەوڵەت و میرنشین و ئیمپراتۆرێتییەکانی سەردەمانی بەر لە دنیای مۆدێرنیش.

بەڵام هێشتا بە جەختکردنەوە لەسەر پێشاندانی بێلیاقەیی فیکریی و سیاسیی سەرۆک و دەسەڵاتداران، پێویستمان بە خوێندنەوەی مەنتاڵیتیی و جیهانبینییەکەیان هەیە لە ڕوانگەی جیاواز و گۆشەی دیکەوە.

من بە درێژایی هەڵمەتی بانگەشەی هەڵبژاردن بە وردیی گوێم بۆ هەر یەک لە وتارەکانی سەرۆک و سەرکردە سیاسییەکانی دوو حزبە دەسەڵاتدارەکە بە پلەی یەک و دواتریش چوار لایەنی ئۆپۆزیسیۆن گرت.

وتارەکان نەوەکو لە پەنابردنە بۆ ئیستدلالی عەقڵیی و خستنەڕووی ئارگومێنتدا لاواز بوون بەڵکو زیادەڕەویی تێدا نییە ئەگەر بڵێم تەنانەت کەمترین ئاست لە لۆژیک و لۆگۆس لە وتارەکاندا نەبوو.

واتا لە پەیوەند بە ڕەگەزی لۆگۆسەوە بە ناوەڕۆکی وتار، ڕەگەزی لۆگۆس نائامادەییەکی ڕەهای لە نێو وتارەکاندا هەبوو.

هەروەها لە پەیوەند بە ڕەگەزی ئیتۆسەوە، وتارەکان کەمترین بۆی هەستکردن بە ڕاستگۆیی و متمانەیان لەلای گوێگر دروستنەدەکرد لە پەیوەند بە ڕاستگۆیی و کەسایەتیی قسەکەرەکانەوە. چونکە لە چەندین بەرنامەی حزبی و نیشتمانیی و لە چەندین هەڵبژاردنی دیکەی کوردستان و عێراقدا، ئەمە ئەزموونی درێژمان هەیە لەگەڵ بەڵێن و مژدە زۆرەکانی دەسەڵاتداراندا و کەمترینیان لە جێبەجێنەکرد و نەیانتوانی خاوەنی کەمترینی قسەکانی خۆیان بن. ئەمەش ئەزموونەکە بۆ تێگەیشتن لە کەسێتیی و کاراکتەری دەسەڵاتداران و قسەکەران کە هیچ تایبەتمەندییەکی ڕاستگۆییان تێدا نابینین و هەستپێناکەین. هەڵبەت لەڕووە ڕایەڵە و پردی متمانەش لە گەڵ وەها کەسانێکدا ناتوانێت دروستببێت.

واتا لە پەیوەند بە ڕەگەزی ئیتۆسەوە، لەسەر بنەمای کەسێتیی قسەکەرانەوە، کاتێک هیچ ڕێز و متمانەیەک لای گوێگران بۆ دەقی وتارەکان دروست نابێت، هەڵبەت ئەمەش وادەکات کە ڕەگەزی ئیتۆسیش لە نائامادەییەکی ڕەهادا بێت.

بەڵام لە پەیوەند بە ڕەگەزی پاتۆسەوە، وتارەکان هەڵئاوسابوون بە دەربڕینە سۆزەکییەکان و گوزارشە وروژێنەرەکان بۆ کاریگەرییدانان لەسەر هەڵچوونەکانی گوێگران. هەڵبەت جەماوەری حزبی کە ئاپۆرایەکە خاڵیی لە ئاوەز و بیرکردنەوەی عەقڵیی، خاڵیی لە لۆژیک و

ئارگیومێنت، ئاساییە و دەبێت لەسەر بنەمای سۆز و هەڵچوونەکانیان مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت. لێرەوە قسەکەران واتا سەرۆک و سەرکردەکان، بە ڕستە وروژێنەرەکان و ستەیتمێنتە سۆزەکییەکان کاریگەریی لەسەر ئاپۆڕای حزبیی دادەنێن. تاکی حزبی، وەکو بوونەوەرێکی خاڵیی لە لۆگۆس و کاراکتەرێکی بەتاڵکراوە لە ئازادیی و شکۆمەندیی، تەنها هەڵچوونەکانی کاردەکەن. ئەم مرۆڤە دەبێت بەردەوام بوروژێنرێت و بە وروژێنەرەکان دەجوڵێت و حەماسەت و جۆش و خرۆشیی بەرز دەبێتەوە. ئەم جۆرە بوونەوەرە بە ئیمتیاز بوونەوەرێکی حزبییە و حزب وەکو پێویستییەک لێی دەڕوانێت.

لێرەوە، قسەکەری حزبیی و بەتایبەت لە ساتەوەختی بانگەشەی هەڵبژاردندا، دەبێتە داهێنەر لە ڕستە وروژێنەرەکاندا. هاوار کردن لە کاتی وتارەکاندا و قیژە و نەڕە دەبنە پێوەری کاریگەریی وتارەکان بە تەنیشت دەستەواژە کورتە ئاست نزمەکانەوە. لە ڕاستییدا، هێندەی زمانێک کە ڤەڵگەریزم تانوپۆی تەنیبوو بەشی زۆری وتارەکانی داپۆشیبوو، هێندە تەنانەت پاتۆسیش زاڵ نەبوو. واتا لە ڕەگەزی پاتۆسیش نزمتر بوون تا ئاستی ڤەڵگەریزم**.

- ڕستەیەکی نێو ڕۆمانی "دەریاس و لاشەکان" دا ، ئێستا لە یادم نییە بە تەواوی، لەلایەن ژەنەڕاڵ بیلالی ئەشکزادەوە یان هاوڕێ هەرە نزیکەکەیەوە لە نێوکۆیی گفتوگۆیەکدا دەبێژرێت.

** ڤەڵگەریزم، بریتییە لە زمانێکی ئاست نزم بە هەندێک ووشە و دەستەواژەی هەرزەکارانەی ئاست نزمەوە لەگەڵ ڕستەی کورت و شکاو، کە زیاتر لەنێو نەوجەواناندا بەکاردێت.

جیاوازییەکی ناپایەدار لە نێوان ئەوروپا و ئەمریکادا..

شورش عزیز سورمێ

کەلێنی نێوان ئەمەریکا و ئەوروپا تا دێت فراوانتر دەبێت. ئێستا پرسگەلێکی بێشومار هەن کە دوو جیهان لەسەریان دابەش بووە. لەسەر

زیرەکی دەستکرد، ئەمریکا بە شێوەیەکی یەکلاکەرەوە ڕێگای ئازادکردنی تەواو و ڕێکخستنەوەی تەواوەتی گرتەبەر. لەلایەکی دیکەوە، چەند ڕۆژێک لەمەوبەر لە پاریس، بەگوێرەی ڕێسای AI کە پێشتر لە ساڵی ٢٠٢٤ پەسەندکرابوو، ستراتیژی ئەوروپی بۆ زیرەکی دەستکردی “مرۆڤانە” دەستپێکرد.

لە بواری ژینگەدا، ئەمریکا بڕیاری داوە لە ڕێککەوتنی پاریس بکشێتەوە و قسەکانی ئینکاریکەرانی لە باوەش گرتووە. لە بەرامبەردا ئەوروپا دوای ڕێککەوتنی سەوزی نوێ، بەردەوامە لەو باوەڕەی کە بەردەوامیی دەبێت لە ناوەندیدا بمێنێتەوە، هەرچەندە بە هێندێک دەستکاری بەراورد بە هەڵوێستەکانی ساڵانی ڕابردوو (بەوانە بڕیاری ڕێگەدان بە ئۆتۆمبێلی هایبرید لە دوای ساڵی ٢٠٣٥).

سەبارەت بە ئۆکرانیا، ترەمپ دەستی بە دانوستانی ڕاستەوخۆ لەگەڵ پوتین کرد و بە تەواوی ڕاوێژکارییەکانی لەگەڵ هاوپەیمانانی ئەوروپی بەدەر کرد. یەکێتی ئەوروپا بە سەرسوڕمانەوە مایەوە و خۆی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا گۆشەگیر بوو. هەروەها هەڵوێستەکان سەبارەت بە ئیسرائیل و فەلەستین جیاواز بوون. جیاوازی هەڵسەنگاندن لە نێوان ئەمریکا و یەکێتی ئەوروپا لە چەند مانگی ڕابردوودا پێشتر بە ئاشکرا دیار بوو. بەڵام ئێستا ئەو بۆشاییە زیاتر گەشەی کردووە، ئەمەش دوای پێشنیارەکەی ترەمپ کە غەززە دەتوانێت بچێتە ژێر کۆنترۆڵی ئەمریکاوە.

هەروەها جیاوازی لەسەر ڕۆڵی ئایین لە کایەی گشتیدا سەرهەڵدەدات. لە کاتێکدا ئەوروپا بەدوای عەلمانیزمی شێوازی فەرەنسیدا دەگەڕێت، بە جۆرێک لە حەساسییەت بە هەر ئاماژەیەکی ئایینی، ترەمپ ئۆفیسی ئیمانی لە کۆشکی سپی دروستکردووە. ئاماژە ئایینییەکان لە وتارەکانیدا دووبارە دەبنەوە، لە کاتێکدا سیاسەتەکانی لایەنگری ژیان تەختەیەکی سەرەکی پلاتفۆرمی ئەون.

و هەموو ئەمانە لە پاشخانی ئەو باجە ڕاگەیەندراوانەدا کە ئیدارەی نوێی ئەمریکا خۆی ئامادە دەکات بۆ سەپاندنی بەسەر هاوبەشە ئەوروپییەکانیدا، لەگەڵ دەرئەنجامە ئابووری و کۆمەڵایەتییە جدییەکان و تۆڵەسەندنەوەی حەتمی (و پێشتر ڕاگەیەندراو) لەلایەن یەکێتی ئەوروپاوە.

ئەستەمە ساتێکی مێژوویی لە هەشتا ساڵی ڕابردوودا بەبیر بهێنینەوە کە جیاوازییەکان ئەوەندە زۆر و ئەوەندە جەوهەری بوون. بۆیە پرسیارەکە ئەوەیە کە هەموو ئەمانە ڕەنگە چی بەدوای خۆیدا بهێنێت. لانی کەم تا ئێستا پێدەچێت هیچ کاریگەرییەک لەسەر سەقامگیری ناتۆ نەبێت. بەڵام دۆخی ئۆکرانیا هێندێک سێبەر دەخاتە سەر داهاتووی

هاوپەیمانییەکە. لە چوارچێوەی ڕێکخستنەوەی هاوسەنگییە سیاسییە جیهانییەکان، دوورکەوتنەوە لە نێوان ئەمریکا و یەکێتی ئەوروپا دەتوانێت لێکەوتەی بەرچاوی مامناوەندی هەبێت.

ئەوەندەی پەیوەندی بە ئەوروپاوە هەیە، دەرئەنجامی ئەم هەڵچوونە خێرایانە زۆر ڕوونە. بارودۆخە نوێیەکە حاڵەتێکی نائاسایی ڕاستەقینە بۆ یەکێتی ئەوروپا پێکدەهێنێت، کە خۆی لە گەڵاڵە پانێکی مێژووییەدا دەبینێتەوە: بڕیاردان لەسەر ئەوەی کە ئایا وەک قەوارەیەکی سیاسی بوونی هەبێت یان هەڵوەشانەوە لە فرەیی بەرژەوەندییە نیشتمانییەکانیدا.

دۆخەکە ئاسان نییە، چونکە چوارچێوەی ئەوروپی زۆر ناسکە. ماکرۆن لە فەرەنسا بەشێکی زۆری پشتیوانی جەماوەری لەدەست داوە و ناتوانێت ڕۆڵێکی باوەڕپێکراو لەسەر شانەی ئەوروپا بگێڕێت. ئەڵمانیا قەیرانێکی ئابووری و سیاسی جددی بەخۆیەوە بینیوە. فریدریش مەرز، پاڵێوراو بە ئەوەی لە هەڵبژاردنەکانی داهاتوودا ببێتە ڕاوێژکاری زانکۆ، تازە هەنگاوێکی هەڵەی ناوە بۆ هەوڵدان بۆ هاوپەیمانی لەگەڵ پارتی دیموکراتی لە پرسی کۆچبەریدا. بەڵام لە دەرەوەی ئەم ڕووداوە، مەترسییەکە ئەوەیە کە سەرکەوتنی ئەگەری CDU جارێکی دیکە لۆژیکی خۆپارێزی بەسەر تەواوی کیشوەری ئەوروپادا بسەپێنێت، کە کاریگەرییە وێرانکەرەکانیشی لەگەڵدایە. لە ئێستادا ئیتاڵیا وەک ئەو وڵاتە ناوزەد دەکرێت کە دەتوانێت وەک پردێک بۆ ئەمریکا مامەڵە بکات، هەرچەندە، لەو دۆخەی باسکراوە، ئەمە پێگەیەکی زۆر قورسە بۆ پاراستنی. لەبیرمان نەچێت، سەرەڕای لەهاتوویی سیاسی سەرۆک وەزیران، حکومەتی ئیتاڵیا بەشێک نییە لە زۆرینەی ئەوروپا. بۆیە بەدووری نازانرێت بتوانێت سەرکردایەتییەکی بەرچاو لە ئاستی کیشوەرەکاندا بەدەستبهێنێت. بە کورتی ڕووبەڕووبوونەوەی بڕیارە تەقینەوەکانی ترەمپ پێویستی بە یەکگرتوویی و ورەی سیاسی دەبێت. بەڵکو یەکێتی ئەوروپا خۆی بە دابەشبوون و لاواز دەبینێتەوە.

موعجیزەیەک پێویستە. ڕەنگە ڕاوێژکاری داهاتووی ئەڵمانیا (چ مەرز بێت یان کەسێکی تر) توانای پێشکەوتنێکی هەبێت، ئەو چەقبەستووە بشکێنێت کە یەکێتی خۆی تێیدا دەبینێتەوە و دەستپێشخەرییەک بە پێکەوە کۆکردنەوەی پارچەکانی پلانێک کە مەترسی لەیەکترکەوتنی لەسەرە.

بێگومان پەیمانی ماستریخت ناتوانێت مەدەل بێت. زەمەن گۆڕاوە. ئەوروپا بەپەلە پێویستی بەوەیە ببێتە یەکێتییەکی سیاسی کە وێڕای ڕێزگرتن لە دەوڵەمەندییە نەتەوەییە زۆرەکانی، دواجار بتوانێت هەڵبژاردن بکات و ئامرازی حوکمڕانی پێویستی هەبێت بۆ مانەوە لە

دەریا تۆفاناوییەکانی جیهانی هاوچەرخدا. ئێستا لە هەموو کاتێک زیاتر ئەوروپا پێویستی بە گەشبینی ئیرادە هەیە بۆ ئەوەی لە ڕەشبینی عەقڵ بەهێزتر بێت.

گۆڕانکارییەکانی عێراق: “هەڵبژاردنی پەرلەمان” یان کێبڕکێی “مافیا چەکدارەکان”.. ڕەحمان حوسێن زادە

□

کۆمۆنیست هەفتانە دەپرسێت؟ نمایشی “هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق” لە بەردەوامیدایە و بەم زووانە لە ١١ی تشرینی دووەمدا لە سەرانسەری عێراق دەنگدان بەڕێوەدەچێت. هەردوو حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق و کوردستان بۆ یەکەمجار بە پاڵپشتی کاندیدێک بە ناوی “سائره یوسف عەزیز” کاندیدی سەربەخۆی ژمارە ٣٤٢ بانگەوازی بەشداری لەم “هەڵبژاردنە”یان ڕاگەیاندووە. لێمان دەپرسن، هەڵوێستی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری – حیکمەتیست لەم بارەیەوە چییە؟ تکایە بە کورتی ڕوونی بکەنەوە؟

ڕەحمان حوسێن زادە: با قسەی کۆتاییمان هەر لە سەرەتاوە باس بکەین. حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی ئێران – حیکمەتیست ڕەخنەی جیددی لە تاکتیکی سیاسیی بەشداریی هەردوو حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق و کوردستان لە نمایشی “هەڵبژاردنی پەرلەمانی” عێراق هه یه و دژیەتی. هۆکارەکانمان لە ڕێگەی نامەیەکەوە لە لایەن مەکتەبی سیاسی حزبەوە چەند ڕۆژ لەمەوبەر، واتە لە ٤ی تشرینی دووەم (هەفتەیەک پێش ڕۆژی دەنگدان) بۆ کۆمیتەی ناوەندیی هەردوو حزب نارد و پێشنیازێکی دیاریکراومان بۆ وازهێنان لە سیاسەتی ئێستای ناله بار و بەرگرینەکراوی هەردوو حزب خستەڕوو. وەڵامەکەی من لێرەدا بەشێکە لەو نامەیە.

ئەمە و بە دڵنیاییەوە هەردوو حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق و کوردستانیش لە ڕاگەیاندن و نووسینەکانیاندا جەختیان لەسەر کردووەتەوە و لەسەر ئاستی گشتی جیاوازیی ڕا نەبووە کە پێمان وایە "پەرلەمان و پەرلەمانتاریزم" تەنانەت لە وڵاتانی ئەوروپی و ڕۆژئاوا و بەناو "لانکەی دیموکراسی" ئامرازێکە لە خزمەت پتەوکردنی دەسەڵاتی سەرمایەداری و سیستمی چینایەتیی چەوسێنەر و دۆزەخی ئێستا. کە نەک هەر گۆڕانکاری، بەڵکو چاکسازی و باشتربوونی بەرچاو لە بەرژەوەندی خەڵک لە ڕێگەی "پەرلەمان"ەوە ناڕوات. بەڵام جەختکردنەوەی تایبەت و جیاوازی حزبی حیکمەتیست ئەوەیە کە بەشداری لە پرۆسەکانی بەناو "هەڵبژاردنی پەرلەمانی" بۆ حزبە کۆمۆنیستی و کرێکارییەکان ڕێکارێکی ڕۆتینی و به رده وام و یاسا نییە، بەڵکو لە حاڵەتە تایبەتەکاندا دەبێت بە شێوەیەکی تایبەت و دیاریکراو تاوتوێ بکرێت و بەشداری بکرێت. بە شیکاریی دیاریکراو بۆ تایبەتمەندییەکانی دۆخی سیاسی و هاوکێشەکان و ڕێژەی هێزەکانی نێوان لایەنە بەشداربووەکان و ئامادەبوو لە گۆڕەپانی سیاسیدا، چ حکومەت و چ ئۆپۆزسیۆن لە هەر وڵاتێکدا، بە لەبەرچاوگرتنی هێز و تواناکانی کۆمۆنیستەکان و لە گۆشەنیگای خستنەڕووی بەرژەوەندی کرێکاران و خەڵک و بەرگریکردن لێی لە سەکۆکانی "پەرلەمانی" لە حاڵەتە دیاریکراوەکاندا بڕیار لەسەر بەشداری یان بەشدارینەکردن لە پرۆسەی "هەڵبژاردنی پەرلەمانی بۆرژوازی" دەدرێت. بڕیاردان لەسەر ئەم پرۆسەیە لە وڵاتانی دیکتاتۆری و خنکێنەر، و لە وڵاتێک وەک عێراق کە تەواوی سیستم و "پەرلەمان" لەلایەن مافیا چەکدارە ئایینی و نەتەوەیی و نەتەوەییەکانەوە کۆنترۆڵ دەکرێت، پێویستی بە وردبینی و هەستیارییەکی زۆر هەیە.

لەو بارەیەوە بۆ ئەوەی وێنەیەکی ڕاستمان هەبێت، لە وڵاتی عێراقدا ئێمە ڕووبەڕووی "پەرلەمان و پەرلەمانتاریزمی" بۆرژوازی ئاسایی نین، نەک تەنها وەک وڵاتانی ئەوروپی، بەڵکو وەک وڵاتانی "تورکیا و پاکستان" و هاوشێوەکانیان. پێکهاتەی حکومەتی عێراق کە پەرلەمان و حکومەت و پێکهاتەکانی تری دەگرێتەوە، بەرهەمی "گۆڕینی ڕژێم"ە دوای داگیرکردنی عێراق و ڕووخاندنی ڕژێمی بەعس لەلایەن ئەمریکا و بەریتانیاوە. هەر لە سەرەتاوە لە پێکهاتەی سەپێنراو و لەسەر سەری خەڵکی عێراقەوە، پۆلێنکردن و دەسەڵاتی هێزە چەکدارەکانی "شیعە، سوننە، کورد" وەک سیناریۆی پێش چەسپێنراوە. "پەرلەمان" ئامرازی داپۆشینی ڕەسمی دانە بە مەودای دەسەڵاتی مافیا چەکدارەکانی سەر بەم سێ فراکسیۆنە دواکەوتووەیە. گۆڕەپانی "هەڵبژاردن" گۆڕەپانی نمایشکردنی هێزی مافیا چەکدارەکانی سەربە ئەمریکا و یان سەر بە

کۆماری ئیسلامیین. بە قسەی خۆیان پۆستە سەرەکییەکان و دامودەزگاکانی سەر بەوان، واتە سەرۆک وەزیران، سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆک کۆمار، لە نێوان هەر سێ فراکسیۆنەکەدا پێشتر دابەش کراون. پەرلەمان و بە تایبەتی سەرۆک وەزیران و کابینەکەی بە ڕەزامەندی و ڕاوێژی ئەمریکا یان کۆماری ئیسلامی یان ڕێککەوتنی نێوان ئەو دوو حکومەتە دەست بە کارەکانیان دەکەن. لەم سیناریۆیەدا کە پێشتر داڕێژراوە، نوێنەرانی ئامادەبوو لە پەرلەمان تەنها ڕازاندنەوەی شەرعییەتدان بەم پێکهاتە دژە خەڵکییە دەگێڕن. بێگومان بە پاراستنی ڕواڵەت، ژمارەیەکی کەم نوێنەرایەتی (کورسی) بە نوێنەرانی "سەربەخۆ" بە ناوی کەمینە ئایینی و نەتەوەییەکانەوە تەرخان کراوە. هەر تاک و گرووپێکی کەم کەسێیی "نوێنەرانی سەربەخۆ"ی سەر بە یەکێک لە کەمینە ئایینی و نەتەوەییەکان بە بردنە پێشەوەی بەڵێنێکی "هەڵبژاردن"ی خۆیان و جێبەجێکردنی، بە بێ سازش و نزیکبوونەوەی کاتی یان درێژخایەن لەگەڵ یەکێک لەم سێ باندە سیناریۆی ڕەشە لەناو پەرلەماندا ناتوانن کارێک بکەن. هیچ پشکێک بە لایەن و دامودەزگا سێکولارە ناناوچەیی و نائایینییەکان تەرخان نەکراوە. ئایا لەم جۆرە "پەرلەمانە دا" دەرفەتی جێبەجێکردنی لانیکەم چاکسازی و باشتربوون و پەسەندکردنی یاسایەکی پێشکەوتوو لە بەرژەوەندی خەڵکی عێراقدا هەیە؟ وەڵامەکەی ئەمە نەرێنییە.

سەرەڕای ئەمەش، هێشتا ئەم بیانووە دەتوانێت کاریگەر بێت، کە بە ئامادەبوون لەم "پەرلەمانە و بەدەستەوەگرتنی سەکۆیەکەی" دەکرێت، دژی سیستەم و حکومەت و یاسای بۆرژوازی و دواکەوتووە باڵادەستەکان کاری وشیاردرانە بکرێت، لە پێناو ئامانجەکانی کرێکاران و خەڵک هۆشیاری بڵاوبکرێتەوە، دەنگی ناڕەزایەتی خەڵک لەوێدا ڕەنگدانەوەی هەبێت. و …هەرچەندە لە دۆخی بوونی ڕێگری قورس و هەڕەشە و سنووردارکردنی جیددی لە پێکهاتەی "پەرلەمانی پووچی عێراق"دا، هەر ئەم کارەی هۆشیارکردنەوە و ئاشکراکردنەوە زۆر بە سەختی جێبەجێ دەبێت، بەڵام کێشەکە ئەوەیە کە لە بابەتی ئێستای جیگای گفتوگۆمان، ئامادەبوونی ڕاستەوخۆی کاندیدەکانی هەردوو حزب بە پێی ڕێسا و یاساکانی "کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان" نەکراوە. لە یەکەم ڕاگەیەندراوی هاوبەشی هەردوو حزب لە نیوەی یەکەمی تشرینی یەکەمی ۲۰۲۵دا کە بانگەوازی خەڵکی بە بەشداری لە نمایشی "هەڵبژاردنەکانی" کردووە، لەو دەقەدا هاوڕێیانمان خۆیان نووسیویانە، "بەڵام بەداخەوە بەهۆی چەند کەموکوڕییەکی یاسایی پەیوەندیدار بە مەرجەکانی بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا، ڕێگە نەدرا ناوی ئێمە لە کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکاندا تۆمار

بکرێت. بەم هۆیەشەوە دەرفەتیک که هؤلی پەرلەمان بکه ین به گۆڕەپانی خەبات لە پێناو مافەکانتان لەدەستدا. …! لە ئەنجامدا بە قسەی خۆیان ئامانجی سەرەکی بەشداری لەم گاڵتەجا□ی□دا لەدەستدراوە، واتە دەرگای چوونە ژوورەوەی نوێنەرانی کۆمۆنیستی ئەم دوو حزبە لەوێدا داخرا بۆ ئەوەی لە پەرلەماندا دەنگی کرێکار و ئازادیخوازی نوێنەرایەتی بکرێت، وەک لە یەکەم بانگەوازدا ئومێدی پێکهـێنانی “فراکسیۆنی حزبی” لە پەرلەمان خرایەڕوو. بەڵام دژوارییو ناکۆکییە لەوێدایە کە لە یەکەم ڕاگەیەندراودا هاوڕێیان وەستانێکیان نەکردووە و بانگەوازی خەڵکیان کردووە، لە پرۆسەی “هەڵبژاردنی پەرلەمان”دا بەشدار بن، بەڵام کاندیدەکانی ئێمە لە ئامادەبوون لە “پەرلەمان”دا بێبەشن؟!هه لؤیستیکی سه یرنییه؟!

بۆ تێکشکاندنی ئەم ناکۆکییە، پەنایان بۆ شێوازێکی سیاسیی بەرگرینەکراوتر و هەڵەتر بردووە. ئەویش کەمکردنەوەی ڕۆڵی هەردوو حزبە بۆ کەمپەینێکی بانگەشەیی مانگێک، و لە دوو هەفتەی کۆتاییدا لە دەوری پشتگیریکردن لە کاندیدێکی جێگرەوەی “سەربەخۆ” کە مەیلی بۆ پشکی کەمینەی کریستیانە نزیک لە حزبی شیوعییە. لە لێدوان و نووسینەکانی ئەندامانی سەرکردایەتیی هەردوو حزبدا ئەم سیاسەتە ناکۆک بە شێواز□ ب□ن□□□تی و دروستەکە بەم شێوەیە ڕوون کراوەتەوە. کە لە “قۆناغی گەرموگوڕی هەڵبژاردنەکاندا، ڕۆژی کۆتایی دەنگدان و هەڵبژاردن و بردنەوە یان نەبردنەوەی کاندیدی مەبەست لای ئەوان گرنگ نییە!؟. بەڵکو کەمپەینی مانگێک بانگەشە و بەشداریی چالاکانە تیایدا بۆ ناساندنی سیاسەت و کەسایەتییەکانی حزب گرنگە.” گرتن□ بەری ئەم شێوازە واتە گۆڕینی کاراکتەری ئەو جووڵەیە کە بڕیار بوو، ئەوەی لێ بکەوێتەوە، لە کاتی هەڵبژاردنی نوێنەرانی هەردوو حزب لە ماوەی چوار ساڵی “پەرلەمانی بۆرژوازی” و بیرکردنەوە لە بوونی “فراکسیۆنێکی حزبی” گۆڕەپانی “پەرلەمان” بکەنە گۆڕەپانی بەرگریکردن لە بەرژەوەندییەکانی کرێکاران و خەڵک و هۆشیارکردنەوە و ئاشکراکردنی بێوچانی دژی مافیا باڵادەستەکان بەسەر چارەنووسی خەڵکدا. هەر بەم هۆیەشەوە بە گشتی کۆمۆنیستەکان و ئەم دوو حزبەش ئامادەبوون تێچووی سیاسی نەرێنی و کاتیی دانان بە پرۆسەی گاڵتەجاڕی “هەڵبژاردنی پەرلەمانی بۆرژوازی”دا قبووڵ بکەن، بەو ئومێدەی کە دەستکەوتێکی سیاسی بەرزتر و بەردەوامتر بە ئامادەبوونی نوێنەرەکانیان لە “گۆڕەپانی پەرلەمان” بۆ ماوەی چوار ساڵ بەرگریکردن لە بەرژەوەندییەکانی کرێکاران و خەڵک بەدەست بێنن و هەست بکەن بە گشتی لە بەرژەوەندی بەرەی کرێکار و کۆمۆنیزمە لە ململانێ سیاسییەکانی کۆمەڵگادا. ئێستا و هەر لە سەرەتای کاردا

بەپێی یاسا و ڕێساکانی دواکەوتوویی "کۆمیسیۆنی باڵای گاڵتەجاڕی هەڵبژاردنەکان" دەرگای چوونە ژوورەوەی نوێنەرانی هەردوو حزب داخرا. هاوڕێیانی سەرکردایەتیی هەردوو حزب دەبوو بە خستنەڕووی ڕێگرییە دروستکراوەکان، تاکتیک و شێوازێکی سیاسیی کاریگەر و بەرهەمدارتریان بگرتایەتەبەر. بە پاساوەکانی ئێستا و بە ناوی دەستتێوەردانەوە ڕێی هەردوو حزب بە "کەمپەینی چالاکانەی مانگەک" و لەم دوایانەشدا بە بەرگریکردن لە کاندیدێکی "سەربەخۆ"ی ناسۆسیالیست کەم نەکەنەوە. لە واقیعدا هەر جووڵەیەک ئامانجێکی سەرەکی هەیە. کەمپەینی هەڵبژاردن بۆ هەر لایەنێک ئامانجی سەرەکیی هەڵبژاردنی کاندیدی مەبەستە. بە هەر هۆکارێک ئەم ئامانجە دابین نەکرێت، لە دنیای سیاسەتدا دەدۆڕێن، ئەو لایەن و حزبە نەگەیشتە ئامانجەکەی. لە هەمان هەنگاوی یەکەمدا بە مەرج و ڕێساکانی "کۆمیسیۆنی هەڵبژاردنەکان" هەردوو حزب نەگەیشتنە ئامانجی ناردنی کاندیدە ڕاستەوخۆکانی خۆیان بە "ناو پەرلەمان". چاوەڕوان دەکرا، سەرکردایەتیی هەردوو حزب ئەم ڕاستییەیان بناساندایە، لە بری سیاسەتی خۆدەخۆشکردن "بە ئەمە دەنگهێنان و بوونی نوێنەر لە پەرلەماندا" گرنگ نییە و ئامادەبوون لە "کەمپەینی بانگەشەیی مانگەک" گرنگە، پرسیارەکە بە ئارەزووی خۆیان نەگۆڕن. ئامانجی کەمپەینی بەشداری لە "هەڵبژاردنەکان" بە مەبەستی بوونی نوێنەر لە "پەرلەمان"دا لەگەڵ ئامانجی "کەمپەینی بانگەشەیی" و ناساندنی سیاسەت و کەسایەتییەکانی حزب دوو ئامانجی جیاوازن، هەرچەندە ئەم دوو کەمپەینە تەواوکەری یەکترن. لۆژیکی بوو، لە بری پشتگیریکردن لە کاندیدێکی جێگەرەوە کە ڕۆڵێکی بەرچاوی لە گۆڕانکارییە خەباتگێڕییەکانی چەندین ساڵەی کۆمەڵگەی عێراق و کوردستاندا نەبووە و لە بری کەمکردنەوەی ڕۆڵی هەردوو حزب بە کەمپەینچیی مانگەک، نەخشەیەکی کاریگەرتر بگرتایەتەبەر، لەوانە بایکۆتێکی چالاک و کاریگەر، بە تایبەتی بە ناساندنی کەسایەتییەکان و سیاسەتە جیاواز و دژە باوەکانیان لە بەرامبەر تەواوی بەرەی دواکەوتووی مافیایی باڵادەست و لە ڕێتکردنەوەی گاڵتەجاڕی "هەڵبژاردنەکانی" ئەوان. لێرەدا ئاماژە بەم خاڵەش دەکەم، لە لێدوانەکانی هاوڕێیاندا "بایکۆت" وەک سیاسەتێکی پاسیفیستی ناسێنراوە. لێرەشدا بەوردبینییەکی سەیر بەدی دەکرێت. چالاکبوون و نەبوونی سیاسەتی بایکۆت یان بەشداری لە پرۆسەکانی هەڵبژاردندا وردبینانە بە هەر یەکێک لەم شێوازانە پەیوەستە بە بوونی نەخشەیەکی داهێنەرانە، سەرکردایەتی و هێز و ڕێکخستن و کاردانەوەکان بە هەر یەکێکیان. بەشداری یان بایکۆت لە خۆیدا پاسیفیستی نین، پرسیارەکە ئەوەیە ئایا ئەو حزبانە و لایەنانەی

سیاسەتی بەشداری یان "بایکۆتی چالاک و هێرشکارانە"یان گرتووەتەبەر، بە شێوەیەکی داهێنەرانە ئەو پرۆژە و سیاسەتە جێبەجێ دەکەن یان نا؟ ئایا هێز و توانای جێبەجێکردنی چالاکانەی سیاسەتەکەیان هەیە یان نا؟ بۆ نموونە ئەزموونی ئەمە لە زیاتر لە سێ دەیەی ڕابردووی دۆخی سیاسیی ئێران وەک کۆمۆنیزمی کرێکاری و ئەو حزبانەی بەو ناوەوە ناسراون کە هاوڕێیانی هەر دوو حزب بەشێک بوون لە کەمپینەکانماندا، لە قۆناغەکانی "گاڵتەجاڕیی هەڵبژاردنەکانی" کۆماری ئیسلامی، بە تایبەتی لە قۆناغی نمایشی "هەڵبژاردنەکانی" بەناو دووەمی خەردادی خاتەمی یان لە قۆناغی بزووتنەوەی سەوزی موسەوی، و کەمپینی وەنەوشەیی ڕۆحانی ئەویش لە کەشێکی ستەمکارانە و زۆر خنکێنەری ئێراندا بە گرتنەبەری سیاسەتی "بایکۆتی چالاک و هێرشکارانە" ڕۆڵێکی گرنگیان لە ناوەوە و دەرەوە و لە پوچه لکردنه وه ی فێڵەکانی کۆماری ئیسلامی و باڵەکانی، لەوانەش چاکسازخوازەکان و بزووتنەوەی سەوزی و میانڕەوەکان و تەنانەت شوێنکەوتووانیان لە نێوان ئۆپۆزسیۆنی بۆرژوازیدا بینی.
بە بڕوای ئێمە لە کۆمەڵگەی عێراقدا کە ڕقی لە دەسەڵاتی دەستە و تاقمە مافیاییە چەکدارەکانی شیعە و سوننە و کورد و ڕقی لە دۆخی "هەڵبژاردنەکانی" پەرلەمانی ناوزڕاو و دژە خەڵکی ئەوانە، دەکرا و دەکرێت و زەمینەیەکی جیددی هەیە ڕقی ئەو کۆمەڵگایە نەک بەلای بەشداری لە "هەڵبژاردنەکان" و دەنگدان بە کاندیدێکی "سەربەخۆ" و ئومێد و چاوەڕوانکردنی ڕۆڵی نوێنەرێک هەرچەندە ڕێزدار بێت لەناو پەرلەمانێکی ۳۲۹ کەسی تەواو نەتەوەیی-ئایینی دواکەوتوودا ئاڕاستە بکرێت و بە جۆرێک دۆخەکە ئارام بکرێتەوە. بەڵکو کۆمۆنیستەکان بە ڕەتکردنەوەی چالاکانەی نمایشی "هەڵبژاردنەکان" بە داهێنان و بە نەخشەیەکی چالاکانە ڕق و ناڕەزایەتی خەڵک ئاڕاستەی هۆشیاریی زیاتر بکەن سەبارەت بە "پەرلەمان" و تەواوی سیستەمی ستەمکار باڵادەست و یەکگرتن و ڕێکخستن و ڕێکخراوکردن لە دەوری سیاسەتی کۆمۆنیستەکان و خودی ئەم دوو حزبە. لەسەر ئەم بنەمایە بە سیاسەتی بایکۆتێکی هێرشکارانەی چالاک و داهێنەرانە و نوێخوازانە ڕۆژانە لەم قۆناغە گەرمەی گفتوگۆ و ململانێ سیاسییەکانی "هەڵبژاردن"دا سیاسەتی جێگەرەوەی ڕادیکاڵ و کۆمۆنیستی لەسەر زمانی چالاکوانان و کەسایەتییە کۆمۆنیست و ڕادیکاڵەکان و ئەندامانی سەرکردایەتی و چالاکوانانی ئەم دوو حزبە و ڕێکخراو و دامودەزگا کۆمۆنیستییەکانی تر لە هەر کۆڵان و گەڕەکێکدا نوێنەرایەتی بکرێت و لە کرێکاران، ژنان و لاوان و خەڵکی عێراق داوا بکرێت ڕق و بێزاری لە مافیا باڵادەستەکانی عێراق بگۆڕن بە یەکگرتن و ڕێکخستن و کۆکردنەوەی هێز بە یەکلاکردنەوەی یەکجارەکی لەگەڵ لایەنە دواکەوتوو و دژە

خەڵکییەکان.

بە لەبەرچاوگرتنی ڕوونکردنەوەکانی سەرەوە و وەک لە نامەی ٤ی تشرینی دووەمدا بۆ کۆمیتەی ناوەندیی هەردوو حزبمان نووسی، بە دڵسۆزییەوە ڕەخنەی خۆمان لەگەڵ هاوڕێیاندا گواستەوە، لێرەدا بەشێک لەو نامەیە بیردەخەمەوە، کە ڕامانگەیاند، "بەپێی لێکدانەوەی دیاریکراوی ئێمە بۆ دۆخی سیاسیی ئێستای عێراق و دابەشبوونی لایەنە ئایینی و نەتەوەیی و قومییەکان و دابەشکردنی پێشوەخت و داڕێژراوی "پەرلەمان"ی ئێستای عێراق لە نێوان سێ فراکسیۆنی زۆر دواکەوتووی "شیعە و سوننە و کورد" کە هیچ دەرفەتێک بۆ دەرکەوتنی کاریگەریی لایەنەکانی تر بە تایبەتی کاندیدە چەپ و ئازادیخواز و سەربەخۆکان ناهێڵێتەوە، بە بڕوای ئێمە بانگەوازی بەشداری لە پرۆسەی ئێستای "هەڵبژاردنی پەرلەمانی" عێراق تاکتیکێکی زۆر زیانبەخشە بۆ هەردوو حزب و بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاری لە عێراق و کوردستان. بەم هۆکارانە:

١- پرۆسەی ئێستای نمایشی "هەڵبژاردنی پەرلەمانی" عێراق بەپێی بەڵگە و شایەتحاڵی زۆر و لەوانەش بە لەبەرچاوگرتنی ڕاگەیەندراو و نووسینەکانی خودی هاوڕێیانی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان کە ئێمە خوێندوومانەتەوە، کەمترین لێکچوونی تەنانەت لەگەڵ ڕێکاری ئێستای هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی بۆرژوازیش نییە. سەرەتاییترین ڕێسا و یاساکانی کەشێکی گونجاو بۆ دەنگدانی هاوڵاتیان و تەنانەت چالاکییەکانی کاندیدە "سەربەخۆ و تاکەکەسییەکان" بوونی نییە. "کەمپەینەکانی هەڵبژاردن" بوونەتە گۆڕەپانی هەڕەشە و ترساندن و توندوتیژی دژی هاوڵاتیان و لە یەک حاڵەتدا تیرۆرکردنی کاندیدێکی ئۆپۆزسیۆن لەلایەن مافیا باڵادەستەکانی عێراق و کوردستانەوە. کڕین و فرۆشتنی دەنگ تەنها یەک نموونەیە لە قووڵایی گەندەڵییەکی بەرفراوان لەم پرۆسەیەدا کە بەناو هەڵبژاردنە. پرسیارەکە ئەوەیە ئایا لەم وه ها دۆخێکدا دەنگی ئازادیخوازی و یەکسانیخوازی و دادپەروەریخوازی تەنانەت لەسەر ئاستی هۆشیارکردنەوە و ئاشکراکردنەوە سەبارەت بە دۆخی پڕ مەینەتی باڵادەست و دژی لایەنە ڕەشە ئایینییە سوننە و شیعە و ناسیۆنالیستییەکان لە "پەرلەمان" و لە ئاشکراکردنیاندا کە دەسەڵاتیان لە عێراق و کوردستان گرتووەتە دەست، ڕاستەقینە نوێنەرایەتی دەکرێت؟ بە بڕوای ئێمە چنین دەرفەتێک بوونی نییە.

٢- خاڵێکی گرنگی دیکە ئەوەیە کە ئاگادار بوینەوە هەردوو حزب بە هۆکاری جیاواز ناتوانن کاندیدی سەربەخۆی خۆیان هەبێت. لە

ئەنجامەدا، لە دۆخەکەدا کە بە هەر هۆکارێک پێویستییەکانی ئامادەبوونی ڕاستەوخۆی کاندیدەکانی هەردوو حزب لە پرۆسەی “هەڵبژاردنەکان”دا نییە، هەر ئەم هۆکارە پاساوێکی قایلکەر بوو بۆ بەشدارینەکردنی هەردوو حزب لە نمایشی “هەڵبژاردندا”. هەر ئەم بەربەستە ئیداری و یاساییەش دەتوانرا ئاشکرا و شەرمەزار بکرێت. نوێنەرایەتی نەکردنی هەردوو حزب لەلایەن کاندیدێکی متمانەپێکراو و پابەند بە ستراتیژ و تاکتیک و سیاسەتی ناسراوی هەردوو حزب، ئەویش لەناو پەیوەندییە پڕ لە گرێ و گۆڵەکانی “پەرلەمان”دا کە پێشتر لەلایەن لایەنە ئایینی و نەتەوەییەکانی سیناریۆی ڕەشەوە داگیرکراوە، پێچەوانەی خۆی لێدیتە وه و وەک تەقەکردن لە قاچی خۆت وایە.

٣- هەردوو حزب پشتگیرییان لە کاندیدبوونی خاتوو “سائره یوسف عەزیز” کاندیدی سەربەخۆی ژمارە ٣٤٢ کردووە. بە ڕوونی بە بڕوای ئێمە هەر ئەم هەڵبژاردنە بەڕاستی سه رسورهینه ره. بەم هۆکارانە: أ: بە گریمانەی هەڵبژاردنی، ئەم کەسە هەرچەندە هەوڵیش بدات، لە نێوان ٣٢٩ “نوێنەر”ی پشت بە هەڕەشە و زۆرداری و چەکی دەستە و تاقمە شیعە و سوننە و کوردییەکان لەناو “پەرلەمان”دا ناتوانێت کەمترین چاکسازی و گۆڕانکاری بکات. ب: جگە لەوەش مەترسی گەورە لەوەدایە لە کاتی هەڵبژاردن و ئامادەبوونی چوار ساڵەی ئەم کەسە لە پەرلەمانی عێراقدا، هەردوو حزب بە چ میکانیزمێکی سیاسی و کرداری دەتوانن دڵنیابن کە کار و بڕیارەکانی ئەم کەسە لەو چوار ساڵەدا دژی پلاتفۆرمی بەڵێندراوی ئێستای و پێچەوانەی بنەما سیاسی و کۆمەڵایەتییە ناسراوەکانی هەردوو حزب نابێت. بە دڵسۆزییەوە بڵێین بۆ ئێمە قبوڵ نەکراوە کە چۆن دوو حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری لە عێراق و کوردستان بۆ چوار ساڵ متمانەی خۆیان لە پشت کەسێک دادەنێن کە هیچ پابەندبوونێکی سیاسی و ڕێکخراوەیی و بنەمایی بەرامبەر بەم دوو حزبە نییە. لە کاتێکدا هەر کار و بڕیارێکی ئەرێنی یان نەرێنیی ئەو لەسەر حسابی حزبە پشتگیریکارەکانی دەنووسرێت.

لە کۆتاییدا پێشنیازێکی دیاریکراومان هەیە. ئەم پرۆسە زیانبەخشە دەکرێت ڕاگیرێت. هەشتا هەفتەیەک (ئێستا چوار ڕۆژ) ماوە بۆ ١١ی تشرینی دووەم، ڕۆژی دەنگدان. بەڵگە و بینراوەکان لە پرۆسەی سیاسی و کرداریی گەندەڵە و پڕ لە هەڕەشە و زۆرداری “کەمپینەکانی هەڵبژاردنی مافیا ئایینی و ناسیۆنالیستییەکان” لە عێراق و کوردستان دژی هاوڵاتیان بە ڕادەی پێویست هۆکاری قایلکەریان دابین

کردووە، بە ئەوەی هەردوو حزب بە هۆشیارییەکی ڕوون ڕابگەیەنن کە ئەم پرۆسە پێ لە دژایەتیکردنی بەرژەوەندییەکانی خەڵک بەردەوام ناکەن. بۆ نموونە لە بەشی کۆتایی ڕاگەیەندراوی ٢٤ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٥ی خودی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستاندا نووسراوە: "ئەم هەنگاوانە زیاتر لە پێشتر گەندەڵی پرۆسەی هەڵبژاردن و دەنگدان لەلایەن خەڵکی عێراق و کوردستانەوە نیشان دەدات و سروشتی هەڵبژاردن و دەنگدانی بەرژوا میلیشیایی فەرمانڕەوایانی عێراق و کوردستان و بانگەشەکانیان سەبارەت بە دروستکردنی گۆڕانکاری لە ژیان و باشترکردنی داهاتووی سیاسی لە ڕێگەی پەرلەمانەوە زیاتر ئاشکرا دەکات". (وەرگێڕان لە کوردییەوە بۆ فارسی)

ئایا هەر ئەم هەڵسەنگاندە کورتەی ڕاگەیەندراوی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان بەڵگەی ئەوە نییە کە هەردوو حزب دەستبەجێ بەردەوامبوونیان لە کەمپەینی پەرلەمانەکی بەڕێزدا کۆتایی پێ بهێنن! هەر ئەم یەک پەرەگرافە ڕاستە لە ڕاگەیەندراوی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان دەتوانێت ببێتە چەقی سەرەکی ڕاگەیاندنی سیاسەتی وازهێنان لەم سیناریۆ گەندەڵە پێش ڕۆژی ١١ی تشرینی دووەم. …گرنگ ئەوەیە پێش ڕۆژی ١١ی تشرینی دووەم چنین هەنگاوێک بگیرێتەبەر. بەم کارە دۆخەکە بە ڕادەیەکی بەرچاو لە بەرژەوەندی هەردوو حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و کوردستان دەگۆڕێت.

٧ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٥

کتێبی: سیاسەت و پلاندانانی زمانی بە بواری پەروەردە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا..

ناساندنی: فازیل شەوڕۆ

مەخابن، زۆرجار لەسەر زاری عەوام و ڕۆشنبیرانیش، ئەوەمان دێتە بەر گوێ کە ساڵانێ دەیان بڕوانامەی ماستەر و دکتۆرا لە زانکۆکانی کوردستان وەدەستدێن کە هیچ کەلێنێک لە بوارەکانی زانستی و ئەدەبی و مەعریفی پڕناکەنەوە و پتر خەریکی سووینەوە و کاوێژکردن و خواستنەوەی کاڵای دەستی دووی نووسەرانی دیکەن و لە خەمی داهێنان و ئەفراندن و گەشکردنی زمان و ئەدەب و زانست و مەعریفە دانین و ئاستەکانیان بەرەوداچوون. بە گشتی، ئەمە غەدرێکی گەورە و ناهەقییەکی جەرگبڕە هەم لە زانکۆکان و هەم لە وەدەستهێنەرانی بڕوانامە باڵاکاندا دەکرێت. لە نێو خەرمانی ئەم بڕوانامانەدا، چەندان بەرهەمی مەزن و بایەخدار و پیرۆز وەبەرهاتوون، کە ناوەڕۆک و دەوڵەمەندی و داهێنانیان لە ئاست، ئەوانەن کە لە زانکۆ جیهانییە ناودارەکاندا پەسند دەکرێن.
کتێبی (سیاسەت و پلاندانانی زمانی بە بواری پەروەردە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا)، تێزی دکتۆرای قادر وریا (62 ساڵ)ە کە لە زانکۆی کۆیە بە پلەی نایاب لە سالی 2024 پەسند کرا و لە 2025 ، ناوەندی لێکۆڵینەوەی کوردستان – تیشک لە بەرن – ئەڵمانیا، لە کتێبێکی 250 لاپەڕەی جوان دیزاینکراو و تەکنیک سەردەمیانە چاپی کردوە. جگە لە دەیان کانگا و سەرچاوە بە زمانی کوردی و فارسی و ئینگلیزی و سوودوەرگرن لە ئینتەرنێت، نووسەر بە بەدەستهێنانی تێگەیشتنێکی ڕوونتر لە سیاسەتی زمان لە ئێران و ئاستی خوێندنی زمانی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، پەیوەندی بە 51 لایەنی چالاکیی زمانەوانی، شاعیر، نووسەر، هونەرمەند، مامۆستا، و توێژەر لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کردوە و ئەوانەی نوێنەرایەتیی شار و نەتەوە جیاوازەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش دەکەن فەرامۆش نەکراون.
نووسەر دەنووسێت:" لە سەرەتای سەدەی بیستەم و بەردەوامی تا ئێستا، تاکە سیاسەتی بواری پەروەردە لە ئێراندا بەکارهێنانی زمانی فارسی وەک ئامرازێک بۆ خزمەتکردنی پاوانخوازی ناسیۆنالیستی و دامەزراوە دەسەڵاتدارەکانی بووە. ئەم سیاسەتەش کاریگەریی نەرێنی لەسەر زمانەکانی دیکەی غەیرە فارسی هەبووە؛ هەندێک لەو زمانانە بە تەواوی لەناوچوون. بەشێک لەو زمانانە لە لێواری لەناوچووندان، وەک مازینی و کیلکی، هەندێکی تریش مەترسی لەناوچوونیان لەسەرە، وەک کوردی و بەلوچی. ئەم ترسە لە لەناوچوونی زمان بۆتە هۆی بانگەوازی نوێنەرانی کەمە نەتەوەیەکانی تر کە زمانی دایکیان لە پەروەردەی ئەکادیمیدا بەکاربهێنن و زمانی

کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەکاربهێنن. ئەم تێزە هەوڵ دەدات بەچوونی وەڵامدەرەوەکان کەبکاتەوە بە مەبەستی وەڵامدانەوەی ئەم دوو پرسیارە سەرەکییە:

1- بۆ ئایندەیەکی باشتر بۆ ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێویستە چ سیاسەتێکی زمانی جێبەجێ بکرێت کە هاوتەریب بێت لەگەڵ واقیعی فرەچەشنی نەتەوەیی و زمانەوانی لە نێو دانیشتوانی ئێراندا، هەروەها لەگەڵ خواستەکانی مافی نەتەوەیی دانیشتوانی ئەم بەشەی کوردستان؟

2- چ میکانیزمێک بۆ جێبەجێکردنی ئەم سیاسەتە زمانییە دابنرێت؟”

کتێبەکە 127 ناونیشان – جگە لە 15 خشتە و پاشکۆی بەڵگەنامە و پووختە ناوەڕۆککەی بە دوو زمان لە خۆدەگرێ، ئەمانیش بەم شێوەیەی خوارەوە بەسەر شەش بەشدا پۆلین کراون:

بەشی یەکەم: چەمکە سەرەکییەکان و بنەما تیۆرییەکانی گرتووەتە خۆ: چییەتیی زمان، پەیوەندیی زمان بە هەر یەک لە چەمکەکانی ناسنامە، پەروەردە، ماف، ئایدۆلۆژیا و دەسەڵات. زمان وەک سەرچاوە نەک گرفت، تەوەرێکی دیکەی ئەم بەشەیە و تیشک خراوەتە سەر جیاوازیی پێگەکانی زمانی زەرینە و زمانی کەمینە.

بەشی دووەم: بە باسکردنی ڕۆڵی زمان و پەروەردە لە دەوڵەتسازی و نەتەوەسازیدا تەرخان کراوە: گرنگیی سیاسەتی زمانی بۆ نەتەوەیەکی بێدەوڵەتی وەک کورد وە کورد چۆن دەتوانێت پەروەردە و سیاسەتی زمانی بکات بە دەرووێک بۆ پاراستنی زمان و ناسنامەکەی.

بەشی سێیەم: تایبەتە بە سیاسەتی زمانی لە کوردستان و ئێراندا، بە ئاوڕدانەوەیەکی ڕەخنەگرانە لە لێکۆڵینەوە زمانییەکانی ئێران، ڕوانگەکانی دەسەڵات و دامودەزگا پەیوەندیدارەکانی، بەچوونی لێکۆڵەران و ڕوونابیرانی ئێرانی لەبارەی زمان و ناسنامەی نەتەوە نافارسەکانی ئێران و پرسی پەروەردە بە زمانی دایک.

بەشی چوارەم: باسکردن لە ڕێبازی لێکۆڵینەوە و میتۆدۆلۆژیی تێزەکە: چۆنییەتیی کۆکردنەوەی داتاکان، شێوازی دەستنیشانکردنی پرسیارلێکراوان، چۆنییەتیی ئامادەکردنی پرسیارنامە و گەیاندنی بە پرسیارلێکراوان و وەرگرتنەوەی وەڵامەکان. میتۆدی شیکردنەوەی داتاکان (میتۆدی شیکاریی بابەتیانە/ تێماتیک) ڕۆشناییتیان خراوەتە سەر.

پێنجەم بەش: تایبەتە بە ناساندنی پرسیارەکانی لێکۆڵینەوە لە پرسیارلێکراوان و سیاسەت و پلاندانانی زمانی بۆ بواری پەروەردە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا.

هەرچی شەشەمین بەشە: تایبەتە بە دۆزراوەکان، ئەنجامەکان، پێشنیاز و ڕاسپاردەکانی لێکۆڵینەوەکە. لەم بەشەدا لێکۆڵەر وێڕای باسێکی کورت لەسەر پرۆسەی لێکۆڵینەوەکەی، بە گەڕانەوە بۆ سەر چەمکە سەرەکییەکانی پەیوەندیدار بە ڕوانگە وبۆچوونی پرسیارلێکراوان، دۆزراوەکان و ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەی خستووەتە ڕوو.

لە بڕگەی ئامانجەکاندا، چەندان خاڵی بایەخدار خراونەتە ڕوو وەک:

• ئەو سیاسەتەی بە ناوی سیاسەتی کولتووری و زمانی و پەروەردەیی لە کۆنەوە تا ئێستا لە ئێران هەیە، لەگەڵ باری ڕاستەقینەی وڵات و کۆمەڵەی ئێران کە پێکهاتەیەکی فرەنەتەوەیی و فرەزمانییان هەیە، ناتەبا و نەگونجاوە.

• بەکارهێنانی سیستەمی پەروەردەی سەرانسەریی وڵات بە ئامانجی دروستکردنی یەک نەتەوە و کردنی زمان فارسی بە زمانی سەرەکی و یەکەمی هەمووان، لە تواندنەوەی نەتەوە نافارسەکان لە زمانی فارسی و ناسنامەی ئێرانیدا تا هاتووە زیاتر وبەڕووی بەر هەڵستبوونەوە بووە و ئاکامی پێچەوانەی لێکەوتووەتەوە. نەتەوەی کورد لە ئێران، هەر لە سەردەمی دەسەڵاتدارەتیی ڕەزاشاوە تا ئەمڕۆ، بە داکۆکی لە ناسنامەی نەتەوەیی و خەبات دژی ئاسمیلاسیۆنی نەتەوەیی و کولتووری، بە داواکردنی مافە نەتەوەیی و زمانییەکان پێشەنگی نەتەوەکانی دیکەی ئێران بووە.

• تاکزمانی لە پەروەردەی ئێران و بێبەشکردنی نەتەوە نافارسەکانی ئەو وڵاتە لە پەروەردە بە زمانی خۆیان، چەند ڕەهەندی گرنگی هەیە کە بریتین لە: سەپاندنی پێگەیەکی نایەکسان و نزم بەسەر زمانە نافارسییەکاندا و داخستنی دەرگای گەشەکردن و پێشکەوتن بە ڕوویاندا بەهۆی ڕێگەپێنەدانیان لە پەروەردە و فێرکردنی فەرمیدا / پێکهاتنی کێشە و گرفتی جۆراوجۆر بۆ فێرخوازانی نافارس لە ڕەوتی پەروەردە و فێربوون بە تایبەتی لە ساڵانی یەکەمی خوێندنگەدا. ئەو فێرخوازانەی لە پەروەردە بە زمانی دایک بێبەشن، دەگەڵ فێرخوازانێک کە بە زمانی خۆیان دەخوێنن. / بێبەشبوون لە پەروەردە بە زمانی دایک و خوێندن بە زمانێکی داسەپاو، لە ڕووی دەروونی و کۆمەڵایەتییەوە کاریگەریی نەرێنییان لەسەر فێرخوازان هەیە. یەکێک لەو کاریگەرییانە لاوازبوونی متمانە بەخۆیانە. لێکەوتەیەکی دیکەی

پەروەردەی تاکزمانی بە فێرخوازانێک کە لە مافی پەروەردە بە زمانی دایک بێبەشن، قەیرانی ناسنامەیی / هەستکردن بە پێشێلکرانی سەرەتاییترین ماف و بایەخنەدران بە زمان و ناسنامە، دەبێتە هاندەر و ڕێخۆشکەری تاک بۆ ئەوەی هەستی نامۆیی و دووریکردن لەو دەسەڵات و سیستەم و کۆمەڵەیەی تێدا پێک بێت کە ئەم دۆخەیان بەسەردا سەپاندووە.

• سیاسەتی زمانیی ئێستای ئێران لە ئاستی چاوەڕوانی و ویستەکانی پێکهاتە جیاوازەکانی خەڵکی ئەو وڵاتەدا نین و پێویستیان بە گۆڕانی بنەڕەتی هەیە؛ پێویستە جێگایان بە سیاسەت و پلاندانانێکی گونجاو و وەڵامدەر پڕ بکرێتەوە. گۆڕانی بنەڕەتی لەو سیاسەتەدا بە پێناسەکردنەوەی سەرلەنوێی ئێران و ئێرانیبوون، داننان بە فرەنەتەوە و فرەزمانبوونی دانیشتووانی ئەو وڵاتە، وەلانانی ئایدیۆلۆژیای «یەک نەتەوە و یەک زمان»، بەفەرمی ناسینی زمانە نافارسییەکان و قبووڵکردنی مافی پەروەردە بەو زمانانە پێک دێت.

لە ڕاسپاردە و پێشنیارەکانیشدا، د. قادر وریا، کە خاوەنی 15 کتێبی ئەدەبی زمانەوانی و سیاسی و سەدان وتار و لێکؤلینەوە، زۆر بە لێزانانە ئەوەی بە ئەم بوارە پێویستە تۆماری کردووە.

کتێبی (سیاسەت و پلاندانانی زمانی بۆ بواری پەروەردە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا)، جگە لەوەی کە سەرچاوەیەکی زانیاری بەخشە بۆ خوێنەران و بە زمانێکی جوان و ڕەوان و ڕەسەن دارشتراوە. پێویستیشە بۆ ئەوانەی کە لێکۆڵەر و توێژەرن لە بوارەکانی وەک:

(ناسنامە، مافی زمان، نەتەوە، پاراستنی زمان، پێکەوە ژیانی ئاشتیانە، پێشکەوتنی ئابووری و کۆمەڵایەتی، داهێنان لە زمانی کوردیدا، دادپەروەری زمانەوانی، هۆشیاریی زمانەوانی، دەرفەتی زمانەوانی، فرە زمانی لە پەروەردەدا، و سیاسەتی زمانی هاوتەریب).

ئەمەش لینکی کتێبەکەیە بە PDF:

https://tishk.org/ku/language-policy-and-planning-for-education-in-east-kurdistan_pdf.pdf

ناساندنی: فازیل شەوڕۆ – دوبلن